

УДК 621.311.6

Анатолій ГОРБАТЮК,
*Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький*

АНАЛІЗ МОДЕЛЕЙ СПОСОБІВ ТА ПРИЙОМІВ ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ ПІДРОЗДІЛАМИ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ ПІД ЧАС УЧАСТІ У СТАБІЛІЗАЦІЙНИХ ДІЯХ

У статті проведено аналіз існуючих способів та прийомів оперативно-службових дій підрозділів Державної прикордонної служби України та їх моделей, які можуть бути покладені в модель синтезу способів та форм оперативно-службової діяльності для забезпечення ефективності виконання завдань Державної прикордонної служби України в сучасних умовах, зокрема, під час участі у проведенні стабілізаційних дій. Досліджено зв'язок функцій та завдань Державної прикордонної служби України зі способами дій підрозділів та елементів службового порядку. Проведено порівняльний аналіз функцій, завдань та способів дій Збройних Сил України та Національної гвардії України. Приведено фрагмент аналізу способів виконання типових завдань.

Ключові слова: *стабілізаційні дії, підрозділи Державної прикордонної служби України, державний кордон України.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Для ефективної охорони та захисту державного кордону України потрібно постійно накопичувати та систематизувати знання про поведінку порушників

© Горбатюк А.

державного кордону та його тактику дій. Зміна завдань охорони державного кордону вимагає розвитку видів, форм та способів дій частин і підрозділів з охорони державного кордону. Аналіз показує, що причиною невиконання завдань охорони державного кордону у 30–40 % випадків є нестача сил і засобів, у 20 % – прорахунки в організації, нераціональне використання можливостей наявних сил і засобів. Проведений аналіз результатів оперативно-службової діяльності показує, що якщо для мирного часу відповідність способів дій різним умовам обстановки складає 80–90 %, для умов різкого загострення обстановки 70–80 %, то для воєнного часу 50–60 %. Ураховуючи приведені ступені відповідності способів дій, можна відмітити зниження ефективності охорони державного кордону в умовних одиницях через нерозробленість теоретичних положень і практичних рекомендацій щодо способів дій.

Способи дій складають зміст видів та форм оперативно-службової діяльності. Способи і форма оперативно-службової діяльності відображають досвід охорони кордону і безпосередньо пов'язані з вирішенням практичних завдань планування та управління охороною державного кордону та всебічного забезпечення. Визначення способу дій є одним з основних управлінських параметрів оперативно-службової діяльності.

Відмінністю дій підрозділів та окремих прикордонних нарядів є поєднання правоохоронних та військових способів дій. Нові умови охорони державного кордону передбачають необхідність відбиття озброєних вторгнень військових груп і банд, припинення озброєних та інших провокацій на державному кордоні, боротьбу з диверсійно-розвідувальними групами тощо. Передбачені статутами та настановами способи дій підрозділів Державної прикордонної служби України (далі – ДПСУ) орієнтовані на умови мирного часу. Для виконання нових завдань під час загострення обстановки та ведення бойових дій ступінь їх відповідності суттєво нижчий. У нормативних документах конкретних рекомендацій щодо застосування способів дій зі зрозумілих причин не надається. Вони обмежуються лише вимогами відповідати обстановці, тактиці дій порушників тощо.

Проблема удосконалення способів дій підрозділів актуальна і тому, що в діях порушників виявляється їх пристосованість до елементів системи охорони кордону. До того ж аналіз показує, що відбувається певний розрив між технічною оснащеністю та тактикою дій прикордонних підрозділів.

Практика охорони державного кордону потребує систематизації змісту способів виконання завдань з охорони та захисту державного кордону, розробки науково-методичного апарату щодо їх дослідження та удосконалення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опирається автор. Питання дослідження та моделювання дій підрозділів та прикордонних нарядів розглянуті в роботах Б. М. Олексієнка, І. С. Катеринчука, В. П. Горднова, В. В. Шумова, А. Б. Мисика та інших. Однак метою досліджень, як правило, ставилось дослідження наявних форм оперативно-службових дій та забезпечення їх ефективності.

Науково методичний апарат щодо оцінки ефективності способів дій розроблений в [1–4].

Метою статті є проведення аналізу існуючих способів та прийомів оперативно-службових дій підрозділів ДПСУ та їх моделей, які можуть бути покладені в модель синтезу способів та форм оперативно-службової діяльності для забезпечення ефективності виконання завдань ДПСУ в сучасних умовах, зокрема, під час участі у проведенні стабілізаційних дій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Оперативно-службова діяльність органів охорони державного кордону під час участі у стабілізаційних діях спрямована на виконання таких завдань: посилення охорони державного кордону з метою недопущення незаконної зміни проходження його лінії, забезпечення дотримання режиму державного кордону та прикордонного режиму; посилення прикордонного контролю і пропуску через державний кордон України осіб, транспортних засобів, вантажів та іншого майна, а також виявлення і припинення випадків їх незаконного переміщення, організація служ-

би на контрольних пунктах в'їзду-виїзду; посилення розвідувальної, інформаційно-аналітичної та оперативно-розшукової діяльності в інтересах забезпечення захисту державного кордону України; участі у боротьбі з організованою злочинністю та протидія незаконній міграції на державному кордоні України та в межах контрольованих прикордонних районів; участь у прикритті державного кордону; виконання окремих завдань щодо забезпечення оперативного розгортання військ і сил; протидія збройним та іншим провокаціям; боротьба з диверсійно-розвідувальними групами; участь у заходах щодо забезпечення режиму надзвичайного та воєнного стану; проведення комплексу спеціальних заходів.

Зазначені заходи здійснюються одночасно з виконанням постійних завдань з охорони державного кордону і з опорою на існуючу побудову охорони державного кордону, із залученням резервів ДПСУ різних рівнів, підрозділів правоохоронних органів та інших відомств відповідно до планів взаємодії.

Залежно від завдань та конкретних умов обстановки оперативно-службові дії можуть здійснюватися різними способами, які обумовлюються, перш за все, характером дій правопорушників, наявністю своїх сил і засобів, наявністю та можливостями взаємодіючих сил та особливостями місцевості.

Система підтримки прийняття рішень щодо застосування підрозділів ДПСУ у стабілізаційних діях повинна містити блоки базових моделей за типовими варіантами дій підрозділів та елементів службового порядку, придатних для швидкого синтезу загальної моделі стабілізаційних дій, що дозволить оперативно приймати рішення щодо розподілу завдань та способів дій, прогнозувати їх ефективність, визначати питання взаємодії та всебічного забезпечення.

Досліджено зв'язок функцій та завдань ДПСУ зі способами дій підрозділів та елементів службового порядку. Проведено порівняльний аналіз функцій, завдань та способів дій Збройних Сил України (далі – ЗСУ) та Національної гвардії України (далі – НГУ). Фрагмент аналізу способів виконання типових завдань наведений у табл. 1.

Таблиця 1

**Порівняльний аналіз функцій,
завдань та способів дій різних відомств (фрагмент)**

Відомство	Функції	Завдання	Способи дій	Елементи службового порядку	Способи дій елементів службового порядку
ДПСУ	Охорона державного кордону України на суші, морі, річках, озерах та інших водоймах з метою недопущення незаконної зміни проходження його лінії.	Припинення будь-яких спроб незаконної зміни проходження лінії державного кордону України; припинення у взаємодії з відповідними правоохоронними органами збройних конфліктів та інших провокацій на державному кордоні України	Переслідування, прикриття, пошук, блокування, оточення, розчленування, затримання, розчленування	Групи: переслідування прикриття, пошуку, блокування, оточення, розчленування, волнева, атакуюча, резерв	Спостереження прослуховування огляд, дистанційний контроль, перевірка документів, опитування, засідка, пошук, переслідування, затримання
ЗСУ	Оборона України, захист її суверенітету та територіальної цілісності	Посилення ОДК, прикриття ДК	Ешелон ізоляції району конфлікту, пошуково-ударний ешелон, ешелон за забезпечення охорони об'єктів, ешелон негайного реагування, загальне військовий резерв	Ізоляційні, охоронні, оборонні, сторожові, розвідувально-пошукові, пошуково-ударні, пагрульні	Операція, битва, бойові дії, бій, стабілізаційні дії

Відомство	Функції	Завдання	Способи дій	Елементи службового порядку	Способи дій елементів службового порядку
НГ	Участь у здійсненні заходів, пов'язаних з припиненням збройних конфліктів та інших провокацій на кордоні	Брати участь у заходах, пов'язаних з припиненням збройних конфліктів та інших провокацій на державному кордоні	Блокування, пошук, придушення, переслідування, оточення, розосередження	Розшуковий пост, заслін, засідка, пост спостереження, розвідувальний дозор. Групи: переслідування пошукова, оточення...	Огляд транспортних засобів, перевірка документів, особистий огляд, огляд місцевості, штурм будівлі, пошук на пересіченій місцевості, спостереження, припинення масових заворушень

Результати аналізу свідчать про можливість організації взаємодії між відомствами під час проведення стабілізаційних дій за способами виконання завдань.

Проведений аналіз параметрів типових прийомів та способів виконання завдань, показників і методик розрахунку їх ефективності, типовий склад ресурсів, створюваний потенціал, методи формалізації, які застосовуються. Проведений порівняльний аналіз за цими ж елементами з іншими відомствами. Результати аналізу свідчать про можливість пошуку та розробки спільних моделей дій підрозділів та елементів оперативно-службового та бойового порядку, що ґрунтуються на схожому науково-методичному апараті. Аналіз параметрів оперативно-службової діяльності наведений у табл. 2.

Таблиця 2

Аналіз параметрів оперативно-службової діяльності

Параметри	Потенціал	Методика розрахунків параметрів	Показник ефективності
Загальна кількість сил та засобів	Щільність прикордонних нарядів на кілометр державного кордону	Параметри розрахунків: ширина ділянки, глибина ПС та КПР, швидкість руху порушника, швидкість руху п/н, співвідношення контрольованої ділянки до загальної	Ймовірність виявлення порушників
.....

Проведений аналіз зв'язку типових дій противника під час загострення воєнно-політичної обстановки та відповідних способів дій прикордонних підрозділів та елементів побудови службового порядку. Виявлена типовість створює умови для розробки моделей способів та прийомів дій для використання в системі підтримки прийняття рішень. Результати аналізу наведені у табл. 3.

Проведений аналіз наукових досліджень з питань розробки методичного апарату обґрунтування побудови й оцінки ефективності підрозділів та елементів службового порядку прикордонних підрозділів та інших відомств.

Таблиця 3

Відповідності типових способів оперативно-службової діяльності типовим діям противника

Типові дії противника	Способи протидії з боку ДПСУ
Збройні провокації, які здійснюються без порушення державного кордону. ...	Попереджувальні дії, спрямовані на зрив провокації, з одночасним проведенням заходів з підготовки сил і засобів до ведення бою.

Висновки. Проведений аналіз діяльності прикордонних підрозділів у стабілізаційних діях дозволив виділити типовість елементів оперативно-службового порядку, потенціалів та ресурсів, що створює умови для розробки відповідної системи підтримки прийняття рішень

Існуючі моделі оперативно-службової діяльності підрозділів ДПСУ на теперішній час не забезпечують формування такої системи.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Участь органів та підрозділів ДПСУ у стабілізаційних діях потребує теоретичного обґрунтування, систематизації існуючих та розробки нових типових моделей дій за завданнями ДПСУ та на цій основі розробки методики роботи органів управління щодо планування участі у стабілізаційних діях та системи підтримки прийняття рішень для забезпечення реалізації цієї методики.

Список використаної літератури

1. Беляков С. А. Применение математических методов и моделей в деятельности пограничных ведомств государств-участников СНГ: монография / С. А. Беляков, В. И. Борисов, В. В. Шумов.

2. Кириченко І. О. Підбір вихідних даних для визначення пріоритетних напрямів взаємодії між формуваннями сил цивільного захисту МНС України та підрозділами внутрішніх військ МВС України у разі виникнення надзвичайних ситуацій / І. О. Кириченко, І. М. Неклонський // Проблеми надзвичайних ситуацій // Зб. наук. пр. УЦЗ України. Вип. 130. – Харків: НУЦЗУ, 2011. – С. 77–84.

3. Катеринчук І. С. Методики оперативно-тактичних розрахунків: навчальний посібник / І. С. Катеринчук, А. Б. Мисик. – Хмельницький: Видавництво НАПВУ, 2004. – 82 с.

4. Неклонський І. М. Методика структурно-функціонального аналізу організації взаємодії між частинами та підрозділами внутрішніх військ МВС України та формування сил цивільного захисту при виникненні надзвичайних ситуацій / І. М. Неклонський [Електронний ресурс] ; 2013. – Вип. 18. – С. 125–145.

Рецензент – доктор військових наук, доцент Купрієнко Д. А.

Горбатюк А. П. Анализ моделей способов и приемов выполнения задач подразделениями Государственной пограничной службы Украины во время участия в стабилизационных действиях

В статье проведен анализ существующих способов и приемов оперативно-служебных действий подразделений ГПСУ и их моделей, которые могут быть положены в модель синтеза способов и форм оперативно-служебной деятельности для обеспечения эффективности выполнения задач ГПСУ в современных условиях, в частности, во время участия в проведении стабилизационных действий. Исследована связь функций и задач ГПСУ со способами действий подразделений и элементов служебного порядка. Проведен сравнительный анализ функций, задач и способов действий ВСУ и НГУ. Приведен фрагмент анализа способов выполнения типичных задач.

Ключевые слова: *стабилизационные действия, подразделения Государственной пограничной службы Украины, государственная граница Украины.*

Horbatiuk A. Model Analysis of Methods and Techniques for Task Execution by the Units of the State Border Service of Ukraine While Participating in Stabilization Activities

The practice of the state border protection requires to systematize the content of the ways to carry out tasks on the state border security and protection, to develop the scientific and methodological apparatus for their research and improvement.

The article analyzes the existing methods and techniques of operational and service activities of the State Border Guard Service of Ukraine (SBGSU) units and their models, which can be put into a synthesis model for the methods and forms of operational and service activities in order to ensure the effective task execution of the SBGSU under the current conditions, in particular, while participating in the stabilization activities. The connection of the functions and tasks of the SBGSU with the operational methods of units and elements of the service order has been researched. The comparative analysis of functions, tasks and operational methods of the Armed Forces and the National Guard of Ukraine has been carried out. The abstract from the analysis of typical task execution has been presented.

The analysis of the parameters for the typical methods and techniques to execute tasks, indicators and methods for calculating their effectiveness, the typical composition of resources, the gained potential, the used methods for formalization has been carried out. The comparative analysis has been carried out on these same elements with the other agencies. The results of the analysis indicate the possibility to search for and develop common models of action for units and elements of operational, service and combat order which are based on a similar scientific and methodical apparatus.

The connection analysis of the typical enemy actions during the escalation of military and political situation and the appropriate operational methods of the border guard units and the elements of the service order. It has been found put in the article that the revealed typology creates the conditions for the development of models for operational methods and techniques to use in the decision support system.

Keywords: *stabilization actions, departments of the State border guard of Ukraine, The state border of Ukraine.*